



आई.टी. एल.पब्लिक स्कूल  
प्रथमसत्रीया परीक्षा (2014-15)

दिनांक : 12.9.14

कक्षा - सप्तमी

संस्कृत

समयः होराद्वयम्

पूर्णाङ्क -90

सामान्य निर्देशाः

- (1) अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति ।  
खण्डः 'क' अपठित - अवबोधनम् — 10  
खण्डः 'ख' रचनात्मकं -कार्यम् — 15  
खण्डः 'ग' अनुप्रयुक्त -व्याकरणम् — 30  
खण्डः 'घ' पठित - अवबोधनम् — 35
- (2) सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः सन्ति ।
- (3) प्रश्नानाम् उत्तराणि खण्डानुसारं क्रमेणैव लेखनीयानि ।
- (4) प्रश्नसंख्या अवश्यं लेखनीया ।
- (5) उत्तराणि संस्कृतेन एव लेखनीयानि ।

क1. खण्डः 'क' अपठित - अवबोधनम् — 10 10

अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-

एकस्मिन् नगरे एकः ईश्वरस्य भक्तः रमादासः आसीत् । सः सायंकाले मन्दिरं गत्वा दीपं प्रज्वालयति । सः ईश्वरं कथयति यत् त्वम् तु अतीव दयालुः असि । मम सहायताम् कुरु इति । तस्मिन् एव नगरे एकः अन्यः नरः रामदासः अपि अवसत् । सः अपि प्रतिदिनम् मन्दिरम् गच्छति । सः च तत्र गत्वा कथयति - “हे ईश्वर ! त्वम् तु प्रतिदिनम् जनान् पीडयसि एतत् न शोभनम् । एकदा भयंकरवर्षाकाले अपि सः मन्दिरम् आगच्छति । रमादासः चिन्तयति यत् सः एव ईश्वरस्य निष्कामभक्तः अस्ति । ”

1. एकपदेन उत्तरत —

- (1) रमादासः कः आसीत् ? रामभक्तः / ईश्वरस्यभक्तः
- (2) सः दीपकं कदा प्रज्वालयति ? प्रातःकाले / सायंकाले
- (3) रामदासः प्रतिदिनम् कुत्र गच्छति ? वनम् / मन्दिरम्
- (4) निष्कामभक्तः कः आसीत् ? रमादासः / रामदासः

2. पूर्णवाक्येन उत्तरत—

- (1) रमादासः ईश्वरम् किम् कथयति स्म ?  $\frac{1}{2} \times 4 = 2$
- (2) रामदासः ईश्वरम् किम् कथयति ?

3. भाषिककार्यम् —

- (1) 'प्रातःकाले' इस शब्द का विलोम गद्यांश से चुनकर लिखें ।
- (2) 'भक्तः रमादासः' इनमें से विशेष्यपद चुनकर लिखें ।
- (3) 'अवसत्' इस क्रियापद में कौन-सा लकार है ।

$\frac{1}{2} \times 4 = 2$

(4) 'मम' शब्द में कौन-सी विभक्ति है?

(क) षष्ठी (ख) तृतीया (ग) पंचमी (घ) सप्तमी

2×1=2

4. अस्य गद्यांशस्य उचितं शीर्षकं लिखत ।

खण्डः 'ख' रचनात्मकं कार्यम् — 15 अङ्काः

2×5=10

ख मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया चित्रं दृष्ट्वा पञ्च वाक्यानि लिखत ।

1.



1×5 = 5

ख अधोलिखितं संवादं मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दैः पूरयत —

2. गिरिः - हे कमले ! शीघ्रम् उपरि (1)..... ।

कमला - हे अनुज ! आगच्छामि , कथय किम् (2)..... ?

गिरिः - अहम् तु त्वाम् एकम् तारकं दर्शयितुम् (3).....

इच्छामि ।

कमला - (दृष्ट्वा) न एतत् (4)..... एतत् तु मंगलग्रहम् यत् भासते आकाशे । किम् त्वम् समाचारान् न श्रृणोसि यत् वयम् अद्यत्वे मंगलग्रहम् स्वनेत्राभ्याम् (5).....समर्थाः । एतत् तु तदेव मंगलग्रहम् ।

मञ्जूषा

तारकम् , कथयसि , द्रष्टुम् , इच्छामि , आगच्छ ।

खण्डः 'ग' अनुप्रयुक्तव्याकरणम् — 30 अङ्काः

ग1. अधोलिखित वर्णों के उच्चारण-स्थान कोष्ठक से चुनकर लिखिए —

1/2×4=2

(अ)

(1) ऊ.....(तालव्यः /ओष्ठ्यः / नासिक्यः)

(2) थ ..... (तालव्यः /दन्त्यः / नासिक्यः)

(3) अ ..... (कंठ्यः/दन्त्यः/कंठतालव्यः)

(4) ज .....(कंठ्यः /ओष्ठ्यः / नासिक्यः)

(आ) वर्णविच्छेद कीजिए -

(1) नगरेषु — .....

(2) ज्येष्ठा — .....

(इ) वर्ण संयोजन कीजिए -

(1) न् + आ + स् + इ + क् + आ =

(2) उ + प् + अ + व् + अ + न् + अ + म् =

2

ग2. रेखांकितपदानां सन्धिच्छेदम् अथवा सन्धिं निम्नलिखितेषु पदेषु उचितं पदं चित्वा लिखत —

1×4 =4

1. हरिः दैत्यारिः अस्ति ।

(क) दै+त्यारि (ख) दैत्य+अरिः (ग) दैत्या +आरि (घ) दैत्य +आरि

2. परमेश्वरः तु सर्वम् पश्यति ।

(क) प+मेश्वरः (ख) परम+ इश्वरः (ग) परमा+इश्वरः (घ)

परम+ईश्वरः

3. अस्मिन् विषये अस्माकम् मत + ऐक्यम् एव ।

(क) मतेक्यम् (ख) मतैक्यम् (ग) मतुक्यम् (घ) मत्वैक्यम्

4. मन्ये +अहम् त्वम् वीरः असि ।

(क) मन्येहम् (ख) मन्येऽहम् (ग) मन्यहम् (घ) मन्याहम्

ग3. कोष्ठकात् उचितम् उपपदविभक्तिं प्रयुज्य रिक्तस्थानानि पूरयत —

1×4 = 4

(क) पण्डितरविशंकरः .....प्रवीणः । (सितारवादाने / सितारवादानेन)

(ख) नीतिका ..... पटुः । (गृहकार्यस्य / गृहकार्येषु)

(ग) ..... उभयतःपादपाः सन्ति । (मार्गस्य / मार्गम्)

(घ) बालकः..... सह गच्छति । (जनकेन / जनकस्य)

ग4. संख्याम् अवलोक्य समुचित संख्यावाचिशब्दैः रिक्तस्थानपूर्तिः कुरुत —

1×4 = 4

(क) पुस्तकालये ..... छात्राः पठन्ति । (48)

(ख) मम कक्षायाम् ..... बालिकाः सन्ति । (17)

(ग) ..... कन्याः वार्तालापं कुर्वन्ति । (चत्वारः / चतस्रः/ चत्वारि)

(घ) काष्ठमञ्चे ..... कलमे स्तः । (द्वौ / द्वे / द्वय)

ग5. समयं दृष्ट्वा लिखत यत् सुमेधा कतिवादाने किं करोति ?

1×4 = 4

(क) सुमेधा प्रातः ..... उत्तिष्ठति । (6:15)

(ख) सा ..... विद्यालयं गच्छति । (8:45)

(ग) सा ..... गृहं प्रत्यागच्छति । (3:30)

(घ) सा ..... भोजनं खादति । (3:45)

ग6. अधोलिखित धातुरूपों के रिक्त-स्थानों की पूर्ति उचित शब्दों द्वारा कीजिए— 1×4 = 4

क्रम	मूलधातु	लकार	पुरुष	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
1.	अस्	लट्	मध्यम	.....	स्थः	.....
2.	धाव्	लोट्	उत्तम	धावानि	.....	.....
3.	चल्	लङ्	उत्तम	.....	.....	अचलाम्
4.	स्मृ	लृट्	प्रथम	स्मरिष्यति	.....	.....

ग 7. अधोलिखित शब्दरूपों की विभक्तियाँ उचित शब्दों द्वारा भरिए— 1×4 = 4

क्रम	मूलशब्द	विभक्ति	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
1.	गुरु	पंचमी	गुरोः	.....	.....
2.	लता	षष्ठी	.....	.....	लतानाम्
3.	अस्मद्	सप्तमी	.....	आवयोः	.....
4.	तत् स्त्री.	तृतीया	तया	.....	.....

खण्डः 'घ' पठित - अवबोधनम् — 35

5 + 5

घ1. अधोलिखित गद्यांशों का हिन्दी भाषा में अनुवाद कीजिए —

(क) यदा माधवी किमपि वस्तु वाञ्छति तदा सा स्वौ द्वौ लघू हस्तौ प्रसारयति । यदा सा बुभुक्षिता भवति , सा क्रन्दति , तस्याः नेत्रे अश्रुपूर्णे भवतः । दुग्धं पीत्वा सा पुनः खेलति , हसति सर्वान् च जनान् हर्षितान् करोति । तस्याः कोमलानि अंगानि , लघु-नासिका , सुन्दरं मुखं , कोमले पदे , लघू हस्तौ , तस्याः निश्चला दृष्टिः, सरलता आदयः च सर्वान् आकर्षयन्ति । तस्याः बाल-चेष्टाः सर्वेषां चित्तं हरन्ति । श्वः माधव्याः प्रथमं जन्मदिनम् अस्ति ।

(ख) अम्बा - प्रातराशः सिद्धः उभौ आगच्छताम् ।

पल्लवी - (आगत्य) अद्य कः प्रातराशः अस्ति ?

अम्बा-अद्य तु सुवीरस्य प्रियं भोजनं पूरिका आलुकस्य शाकः च स्तः । क्षीरान्नम् अपि अस्ति ।

पल्लवी -साधु साधु ! आगच्छ अग्रज । (सुवीरः आगच्छति)

अम्बा - उपविश । प्रातराशं च कुरु ।

सुवीरः - आवुकि ! धन्यवादाः । एतत् तु मम प्रियं भोजनम् । (द्वौ प्रातराशं कुरुतः)

घ 2. अधोलिखित श्लोकों का हिन्दी भाषा में अनुवाद कीजिए —

5 + 5

(क) सुन्दरः अपि सुशीलः अपि , कुलीनः अपि महाधनः ।

न शोभते विना विद्यां , विद्या सर्वस्य भूषणम् । ।

(ख) अष्टादश पुराणेषु व्यासस्य वचनद्वयम् ।

परोपकारः पुण्याय पापाय परपीडनम् । ।

घ 3. अधोलिखितानां केषाञ्चन पञ्च प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां यच्छत -

1×5= 5

(क) अम्बा प्रातराशे किं-किं पचति ?

(ख) पितामहस्य षष्टि-पूर्ति-उत्सवे किं भविष्यति ?

(ग) कः षष्टि-वर्षीयः भविष्यति ?

(घ) सुधाकरः स्नानं कृत्वा कं नमति ?

(ङ) दिशि-दिशि किं भविष्यति ?

(च) कः संसाराय प्रकाशं यच्छति ?

(छ) वृक्षाः जन्मतः मृत्यु-पर्यन्तं किं कुर्वन्ति ?

घ 4. रेखांकित पदम् आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कियताम् -

1×5 = 5

(1) विद्यालयस्य प्राङ्गणे उत्सवः भविष्यति ।

(क) कुत्र (ख) कस्य (ग) कस्याम् (घ) कस्याः

(2) छात्राः गीतम् गास्यन्ति ।

(क) कम् (ख) कस्मिन् (ग) किम् (घ) कदा

(3) सूर्यकिरणैः अन्धकारः नश्यति ।

(क) कैः (ख) कस्य (ग) कथम् (घ) काभिः

(4) श्वः मम परिवारे सप्त सदस्याः भविष्यन्ति ।

(क) काम् (ख) कति (ग) कानि (घ) कस्य

(5) वयम् चित्राणि पश्यामः ।

(क) कान् (ख) केन (ग) कानि (घ) काणि

घ 5. लोट् लकारस्य उचित-क्रियापदानि प्रयुज्य रिक्त-स्थानानि पूरयत-

1×5 = 5

1. मत्स्याः जलाशयेषु ..... । (तृ)

2. छात्रौ संस्कृतं ..... । (पठ्)

3. सः प्रातः भ्रमणाय ..... । (गम्)

4. यूयम् प्रयाण-गीतं ..... । (स्मृ)

5. त्वं सदा सत्यं ..... । (वद्)